

Volodymyr Dolinovskyi

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne we Lwowie

ORCID ID: 0000-0002-1976-5068

OBLICZA WOJNY

TOM 3 • MIASTO I WOJNA

ŁÓDŹ 2021 • ISBN 978-83-8220-556-5 • s. 135-151

<https://doi.org/10.18778/8220-556-5.08>

NIEKOŃCZĄCA SIĘ GEHENNA... MAŁE MIASTA W DOBIE TRZECH WOJEN W TYM JEDNEJ ŚWIATOWEJ (1914–1920) – STUDIUM NA PRZYKŁADZIE UŁASZKOWIEC I JAGIELNICY WE WSCHODNIEJ GALICJI

Streszczenie. Niniejszy artykuł podejmuje temat zniszczeń wojennych w dwóch miasteczkach leżących we wschodniej części Galicji – Jagielnicy i Ułaszkwcach. Pograniczne położenie geograficzne obu tych miejscowości powodowało, że były one epicentrum trwających przez 6 lat walk w czasie trzech wojen: I światowej, polsko-ukraińskiej i polsko-bolszewickiej. Konsekwencją wojen były ogromne zniszczenia materialne, których doznała infrastruktura miejska, w tym mieszkalna, gospodarcza i techniczna – zrujnowane zostały budynki mieszkalne, obiekty i zabudowania gospodarcze i przemysłowe, drogi, mosty itp. Wojna przerwała racjonalną gospodarkę rolną. Zniszczeniu uległy pola uprawne, zasiewy i zbiory, rolnicze zabudowania gospodarcze wraz z inwentarzem żywym i martwym. Ogromne straty w czasie wojny poniosła hodowla. Na straty spowodowane walkami narażona była również gospodarka leśna. Skutkiem działań wojennych na terenach przyfrontowych były rekwizycje na rzecz wojska oraz przestępstwa dokonywane zarówno przez żołnierzy, jak też i miejscową ludność, np. kradzieże żywności, zboża, narzędzi, rabowanie domów i majątków. Ważną kwestią były inwestycje poczynione na odbudowę terenów dotkniętych działaniami wojennymi.

Słowa kluczowe: Polska, Ukraina, zniszczenia wojenne, infrastruktura, odbudowa gospodarki, I wojna światowa

Miasteczka Jagielnica i Ułaszkwce, leżące w powiecie czortkowskim, należały do tzw. jagielnickiego klucza majątkowego. Oprócz obu miasteczek obejmował on też 15 folwarków: Nagórzanka, Stara Jagielnica, Solimanówka, Maryłówka, Elżbietyn, Kazimierz, Antonów, Muchawka, Świdowa, Karolówka, Sololówka,

Rosochacz, Łęgi, Łanki, Ułaskowce (osobno od miasteczka). Właścicielem tych dóbr był Karol hr. Lanckoroński. Ze względu na pograniczne położenie, miejscowości te były epicentrum trwających 6 lat walk w czasie trzech wojen: I światowej, polsko-ukraińskiej i polsko-bolszewickiej. Konsekwencją każdej z nich były straty ludzkie oraz zniszczenia materialne, wymagające wielu środków na odbudowę¹.

Niniejsza publikacja ma na celu charakterystykę zniszczeń wojennych, jakich doznały miasteczka Jagielnica i Ułaskowce oraz należące do nich folwarki. Jest też próbą zbadania kwestii inwestycji poczynionych na odbudowę gospodarki. Podstawę źródłową stanowią materiały znajdujące się w archiwum rodzinno-majątkowym hrabiów Lanckorońskich, przechowywanego w zasobach Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie. Są to trzy jednostki archiwalne zawierające zestawienia, dane statystyczne, doniesienia, sprawozdania i inne dokumenty na temat zniszczeń wojennych i odszkodowań przyznanych dla majątków wchodzących w skład klucza jagielnickiego².

Jedną z konsekwencji działań wojennych były zniszczenia infrastruktury – budynków mieszkalnych wraz z wyposażeniem oraz obiektów gospodarczych i przemysłowych. Skala tego rodzaju strat zależała od charakteru i nasilenia walk. Duże zniszczenia odnotowano np. w miejscowościach o zwartej i drewnianej zabudowie. W mniejszym stopniu straty dotknęły duże miasta, ponieważ nie były one terenem bezpośrednich walk (za wyjątkiem Przemyśla i Tarnopola). Znaczne szkody poniosły miasta średniej wielkości i miasteczka, niektóre z nich zostały doszczętnie zrujnowane (Bohorodczany, Bołszowce, Brody, Husiatyn, Gorlice, Halicz, Zborów)³.

¹ Literatura dotycząca wszystkich trzech wojen jest dość obszerna. Z ważniejszych prac można wymienić m.in.: M. ЛИТВИН, *Українсько-польська війна 1918–1919*, Львів 1998; T. KARGOL, *Odbudowa Galicji ze zniszczeń wojennych w latach 1914–1918*, Kraków 2012; M. KLIMECKI, *Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919*, Warszawa 2000, IDEM, *Polsko-ukraińska wojna o wschodnią Galicję 1918–1919 r. Polskie spojrzenie*, [w:] *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, Вип. 18: *Західно-українська народна республіка: До 90-річчя утворення*, Львів 2009, s. 373–384; J. RUBASNA, *Konflikty polsko-ukraiński o Galicję Wschodnią w latach 1918–1919*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2012, nr 3, s. 171–189; A. SMOLIŃSKI, *Ukraińskie dążenia niepodległościowe z początku XX w. oraz wojna polsko-ukraińska z lat 1918–1919 w świetle historiografii polskiej*, [w:] *Історичний Архів Науковій Спудії*, ред. Є.Г. СІНКЕВИЧ, М.О. БАГМЕТ, А.І. КОЛІСНИЧЕНКО, Випуск 18, Миколаїв 2017, s. 124–133.

² Centralny Derżawnyj Istorycznyj Archiw Ukrainy u Lwowi, fond 181, Lanckoroński, grafy (dalej: CDIAUL, f. 181), opis (dalej: op.) 1, sprawy (dalej: spr.) 1670, 1671, 1672.

³ T. KARGOL, *op. cit.*, s. 28.

Do miasteczek, które doznały znacznych zniszczeń należały Jagielnica i Ułaskowce. Rewizję majątków przeprowadził i ocenę szkód wyrządzonych w latach 1914–1917 wykonał w czasie od 11 do 15 grudnia 1917 r. inżynier architekt cywilny prof. dr Tadeusz Obmiński. Efektem jego działań był dokument pod tytułem „Ocena szkód wojennych w budynkach gospodarczych, mieszkalnych i przemysłowych w kluczu jagielnickim (powiat Czortków), własność Jego Ekscelencji Karola hr. Lanckorońskiego”⁴.

Wykaz zniszczonych domów czynszowych i młynów w Ułaskowcach obejmuje 62 pozycje. Wszystkie wyszczególnione budynki zostały spalone: drewniane doszczętnie, z murowanych zaś pozostały resztki murów.

Wśród zniszczonych budynków wymienione są zarówno budynki mieszkalne i publiczne, jak i gospodarcze. Do budynków mieszkalnych zaliczyć należy jeden czworak murowany i dwa drewniane. Wśród budowli publicznych wymieniono: szkołę (murowaną); teatr polski (drewniany); koszary żandarmarii (drewniane); murowany domek, w którym była komora celna. Zniszczone obiekty gospodarcze to: młyny, kramnice, sklepy, karczmy, restauracje itp. Spalone budynki gospodarcze często były przedmiotem grabieży. Na przykład obrabowano zniszczony młyn turbinowy. Ten sam los spotkał stanowiący jego integralną część drewniany skład na zboże, przybudówkę, murowane składy na mąkę oraz mieszkanie młynarza i biuro zarządu młyna.

W wyniku działań wojennych ucierpiało 13 sklepów, w tym 9 drewnianych (m.in. 2 bławatne i 2 galanteryjne) i 4 murowane, 4 restauracje drewniane (w tym jedna na targowicy i dwie oznaczone jako żydowskie) i jedna murowana, a także cukiernia (drewniana). W wykazie wymieniono również inne drewniane budynki, jak np. kuchnię, budy i budki (czyli kramy rzemieślnicze, m.in. nożowników, optyków, rzeźników, kuśnierzy, mydlarzy), chlewy, stajnię i szopy. Skala zniszczeń w Ułaskowcach była bardzo duża, gdyż z wykazu wynika, że ocalały jedynie dwa drewniane młyny, które jednak zostały obrabowane⁵.

Duże były również zniszczenia na folwarku w Ułaskowcach. Z wykazu wynika, że całkowitemu zniszczeniu lub uszkodzeniu uległy następujące budynki murowane: obory, stajnie, kuźnia, mieszkanie kowala, czworak, dom mieszkalny rządcy, szopy, stodoła, kierat i spichlerz; drewniane – 3 szopy (tzw. kosznice),

⁴ CDIAUL, f. 181, op. 1, spr. 1671.

⁵ *Ibidem*, k. 53–61.

wozownia i piwnica z przybudówką. Oprócz tego zrujnowane zostało ogrodzenie o długości ponad 600 mb., a także pompa motorowa przy studni⁶.

Liczba zniszczonych budynków i obiektów gospodarczych w Jagielnicy była o wiele mniejsza niż w Ułaskowcach – w wykazie ujęto bowiem jedynie 13 pozycji. Były to: poczta murowana z murowaną stajnią, drewniana wozownia i murowana stajnia przy domu tokarza, murowane browar (stary) i dom mieszkalny. Mocno uszkodzone zostały zabudowania cegielni, w tym 3 piece do wypalania cegły, 3 szopy do suszenia cegły, dach na budynku cegielni oraz ogrodzenie o łącznej długości 200 mb.⁷ Wartość szkód, jakie powstały w Ułaskowcach, oszacowano na 795 997 koron, na folwarku w Ułaskowcach – 500 654 koron, a w Jagielnicy – 209 661 koron.

Na folwarku w Jagielnicy Starej zniszczone były następujące obiekty: dom mieszkalny, czworak, trzy stajnie, kuźnia, stelmacharnia, kurnik, studnia, ogrodzenie, spichlerz, stodoła, kosznica i młyn. Wartość strat szacowano na 169 508 koron⁸. Na folwarku Świdowa uszkodzone zostały następujące budynki: gorzelnia, kotłownia i magazyn na wódkę. Straty wyniosły 79 342 koron, nie licząc wydatków na zakup nowej aparatury do gorzelnii w wysokości 210 000 koron⁹. Analogiczna kwota potrzebna była na nową aparaturę do gorzelnii w folwarku Szulhanówka¹⁰. Zniszczenia w całym kluczy jagielnickim wyceniono na 5 457 032 koron¹¹.

Wojna nie oszczędziła też infrastruktury technicznej. Zniszczeniu uległy drogi i mosty. W zachowanej dokumentacji niewiele jest informacji na ten temat, wiadomo jedynie, że w okresie od września 1914 do lipca 1917 r. Rosjanie zupełnie rozebrali i częściowo spalili most na Serecie koło folwarku Rosochacz¹².

Działania wojenne przerwały racjonalną gospodarkę rolną. Zniszczeniu uległy pola uprawne, zasiewy, zbiory, maszyny i narzędzia. Pogorszyła się także jakość i urodzajność gleby, której nie uprawiano i nie nawożono. Na polach dość często kopane były rowy strzeleckie, okopy, szańce lub inne umocnienia ziemne.

⁶ *Ibidem*, k. 49–52.

⁷ *Ibidem*, k. 62–64.

⁸ CDIAUL, f. 181, op. 1, spr. 1670, k. 17.

⁹ *Ibidem*, k. 22.

¹⁰ *Ibidem*, k. 13.

¹¹ *Ibidem*, spr. 1671, k. 65.

¹² *Ibidem*, spr. 1670, k. 88.

Ich zasypanie, a także naprawa zniszczonych melioracji, wymagały nakładów finansowych. Dla przykładu, w majątkach klucza jagielnickiego rowy strzeleckie miały łączną długość 29 765 mb. Ogólne szkody z tego tytułu oszacowano na 89 295 koron. Na polach folwarku ułaskowieckiego rowy strzeleckie miały długość 2840 mb, a szkody oszacowano na 8520 koron¹³.

Następstwem przemarszów wojsk i walk były straty w zasiewach i zbiorach. Szkody z tego tytułu tylko za rok 1915 r. dla całego klucza jagielnickiego wynosiły 1 622 210 koron, a dla folwarku w Ułaskowcach – 222 102 koron¹⁴.

Z zachowanych inwentarzy wywnioskować można, że w 1915 r. Rosjanie zrabowali lub zniszczyli wiele maszyn i narzędzi rolniczych. Na folwarku w Ułaskowcach zniszczone zostały m.in. następujące maszyny: młocarnia parowa z elewateorem, młynki do czyszczenia nasion buraków i zboża, sieczkarnia z kieratem, żniwiarko-wiązałki, żniwiarki zwykłe, siewniki rzędowe i szerokokątne, walce pierścieniowe i drewniane, pługi „Sacka”, pługi dwu- i czteroskiłowe, kultywatory oraz wiele innych drobniejszych sprzętów¹⁵. Podobne straty odnotowano też w innych folwarkach¹⁶.

Ogromne straty poniosła też hodowla. W czasie wojny Galicja utraciła 63,2% trzody chlewnej (w zachodniej Galicji 46,8%, a we wschodniej 70,1%), 40,6% koni (29,8% w zachodniej Galicji i 44,3% we wschodniej) oraz 31,3% bydła rogatego (16,4% na zachodzie, 40,5% na wschodzie). W liczbach bezwzględnych ubytek ten wyniósł odpowiednio: 1 028 373, 314 186 i 728 057 sztuk¹⁷. Nie inaczej było w kluczu jagielnickim, gdzie tylko w 1915 r. wojsko rosyjskie zarekwirowało lub zrabowało 399 koni i 383 sztuki bydła. Straty z tego tytułu obliczono na 346 150 koron¹⁸.

Wojenne spustoszenia odcisnęły swoje piętno także na gospodarce leśnej. Dyrekcja lasów w dobrach hr. Karola Lanckorońskiego (Komarno, Rozdół, Jagielnica i Wodzisław) sporządziła wykazy szkód wyrządzonych przez wojska rosyjskie w czasie od września 1914 do lipca 1917 r. oraz przez wojska austriackie w 1917 r. Wykazy te, niestety, nie zawierają informacji na temat strat

¹³ *Ibidem*, k. 5.

¹⁴ *Ibidem*, k. 4.

¹⁵ *Ibidem*, k. 27–27v.

¹⁶ *Ibidem*, k. 8–9v, 11–12, 15–16, 19–19v, 21–21v, 24–25.

¹⁷ T. KARGOL, *op. cit.*, s. 35.

¹⁸ CDIAUL, f. 181, op. 1, spr. 1670, k. 10, 14, 18, 20, 23, 26, 29.

spowodowanych walkami (pożary) lub wycinką drzew dla celów militarnych¹⁹. Wymieniają jedynie zniszczone lub uszkodzone budynki, takie jak gajówki, leśniczówki itp. W lasach ułaskowieckich uszkodzone zostały: dom rewirowy (leśniczówka w lesie zwanym Halileja) wraz ze znajdującymi się przy budynku stajnią, wozownią, stodołą i szopą; adjunktówka w rewirze Halileja; gajówka w Zmijkowie (dom mieszkalny). W leśniczówce w Halileji częściowo zdjęto blachę z dachu, uszkodzono gont i rynny, zniszczono zbiornik na wodę i uszkodzono cały wodociąg, zabrano 22 skrzydła okienne i 15 drzwiowych, zniszczono częściowo podłogę oraz zupełnie 6 pieców i kuchnię. W adjunktówce w rewirze Halileja i gajówce w Zmijkowie uszkodzono ściany, dach i drzwi, zniszczono 3 piece i kuchnię. Ogólna suma strat wynosiła 33 042 koron²⁰.

Normą na terenach przyfrontowych było wykorzystywanie mienia prywatnego i publicznego dla celów wojskowych. W tym wypadku najczęściej dochodziło do rekwizycji koni z zaprzęgami, żywności, zboża, siana, koniczyny i trawy. Oprócz rekwizycji na rzecz wojska czy kontrybucji bezprawnych miały miejsce też przestępstwa dokonywane zarówno przez żołnierzy, jak też i miejscową ludność, np. kradzieże żywności, narzędzi, rabowanie domów i majątków.

Na polecenie starostwa w Czortkowie dyrekcja dóbr hr. Karola Lanckorońskiego w Jagielnicy zestawiała wykazy szkód wyrządzonych w latach 1918–1920 przez armie: ukraińską, bolszewicką i polską²¹. W archiwum Lanckorońskich zachowały się jednak głównie wykazy szkód armii ukraińskiej oraz częściowo armii bolszewickiej.

Według wykazu sporządzonego 12 listopada 1920 r. wartość szkód spowodowanych przez armię ukraińską i bolszewicką na folwarkach klucza jagielnickiego oszacowano na 10 817 925 marek polskich, w tym: szkody wyrządzone przez armię ukraińską – 8 696 125 marek polskich, a przez armię bolszewicką – 2 121 800 marek polskich. Chodzi tu głównie o straty w budynkach, ziemiopłodach, inwentarzu żywym i martwym, materiałach, towarach itp. W rozbięciu na poszczególne folwarki szacunek wyglądał następująco: Antonów – 408 400

---

¹⁹ Ze słów Isaaka Weinbauma, który w listopadzie 1917 r. opracowywał wykaz świadczeń wojennych w majątku Jagielnica, dyrekcja lasów w Komarnie nie przysłała mu do opracowania brakujących danych, a mianowicie: ilości wydanego materiału do budowy mostu w Rosochaczu, wymiarów (długości i szerokości) szanów budowanych z drzewa zabranego z lasów jagielnickich oraz strat w lasach spowodowanych wysokim ścinaniem drzew i wykoszeniem trawy na zrębach i kulturach leśnych wraz z sadzonkami (*Ibidem*, k. 121).

²⁰ *Ibidem*, k. 82–84.

²¹ *Ibidem*, k. 205.

marek polskich, Jagielnica Stara – 667 000 marek polskich, Karolówka – 540 000 marek polskich, Maryłówka – 1 263 500 marek polskich, Muchawka – 1 517 500 marek polskich, Nagórzanka – 1 340 700 marek polskich, Szulhanówka – 2 028 275 marek polskich, Świdowa – 1 172 800 marek polskich, Ułaskowce – 1 879 750 marek polskich²².

Do zestawienia dołączono szczegółowy wykaz kwitów rekwizycyjnych. Wynika z niego, że w Jagielnicy armia ukraińska zarekwirowała m.in.: 16 kg bobiku, 31 fur (różnej objętości) siana, 21 fur owsa i 2 fury jęczmienia²³. Folwark Ułaskowce poniósł następujące szkody: 24 q jęczmienia, 1122 kop zboża, 10 q kartofli, 25 q buraków, 90 q siana (spowodowane przez armię ukraińską), 352 kop zboża, 10 q kartofli, 81 kop grochu, 108 kop bobu (spowodowane przez armię bolszewicką)²⁴. Straty folwarku w Jagielnicy Starej wyrządzone przez wojsko ukraińskie wynosiły 390 kop zboża i 40 q kartofli, przez armię rosyjską – 265 kop zboża²⁵. Na innych folwarkach klucza jagielnickiego armia ukraińska zarekwirowała łącznie: 5000 kop zboża, 27 kop i 60 q pszenicy, 45 kop żyta, 201 kop i 90 q jęczmienia, 36 kop i 40 q owsa, 920 q kartofli, 200 gr kartofli, 1500 q buraków, 545 q siana, 40 q słomy, 11 koni i uprząż, 6 krów, 23 gęsi, 10 wozów; armia bolszewicka – 1014 kop zboża, 49 q pszenicy, 67 q jęczmienia, 54 q owsa, 70 kop bobiku, 260 q kartofli, 50 q słomy i 8 q koniczyny²⁶.

W zachowanym fragmencie pisma hr. Karola Lanckorońskiego do Dowództwa Okręgu Centralnego we Lwowie od 8 listopada 1920 r. czytamy:

Klucz Jagielnica, powiat Czortków, został podczas inwazji bolszewickiej doszczętnie zniszczony. Z obszaru około [850] morgów obsianego we własnej administracji, a około 2200 morgów spółek z chłopami miejscowymi, zebrali bolszewicy i chłopci wszystko, tak, że zastałem na majątku ledwie jeden wagon zboża. Część zboża, wymłóconego przez bolszewików, zabrały wojska Petlury, zostawiając częściowo kwity. (...) Obecnie brak zupełnie zboża dla wyżywienia służby i administracji w Jagielnicy, tak, że o ile mi rząd nie przyjdzie z wydatną pomocą w sprawie rewindykacji, zmuszony będę zwinąć prawie całe gospodarstwo²⁷.

²² *Ibidem*, k. 118.

²³ *Ibidem*, k. 213.

²⁴ *Ibidem*, k. 203. Skrót „q” oznacza kwintal; 1 kwintal = 100 kg.

²⁵ *Ibidem*, k. 198.

²⁶ *Ibidem*, k. 193–195, 197, 199, 201, 202.

²⁷ *Ibidem*, k. 216. Wielka część zboża, pochodzącego ze spółek, znajdowała się u chłopów. Ostatni w pierwszych dniach oddawali trochę zboża, sądząc, że Rząd Polski żądać będzie bezwzględnie przywrócenia własności, zabranej podczas inwazji. Przekonawszy się jednak, że Rząd nie deleguje

Rekwizycjom podlegało również mienie (drewno, budynki gospodarskie i mieszkalne wraz z wyposażeniem, ogrodzenia, narzędzia rolnicze) wykorzystywane do celów militarynych, zwłaszcza do budowy umocnień polowych, ziemianek, wzmacniania rowów strzeleckich czy też na opał.

Na folwarku Nagórzanka wojska ukraińskie uszkodziły domy mieszkalne: dyrektora (14 pokoi), rachmistrza (5 pokoi), kasjera (4 pokoje), administratora (8 pokoi), kancelarii dyrekcji dóbr (4 pokoje), mieszkania gościnne (4 pokoje). We wszystkich tych budynkach zniszczono piece, drzwi, okna, ściany, sufity, podłogi, zamki itp. Zdewastowano również budynki gospodarcze: kurniki, chlewy, drewnutnie, kuźnię i stelmacharnię, magazyn, szopę, halę maszynową z urządzeniami, stajnię²⁸. Dom mieszkalny został też zniszczony na folwarku Ułaszkwocze²⁹.

W Jagielnicy armia ukraińska zabrała m.in.: deski, różne żelazne sztaby i dzwony³⁰. Na folwarku Nagórzanka zarekwirovano: węgiel, koks, węgiel drzewny, deski, łaty i listwy drewniane, 32 000 gontów, narzędzia rolnicze (m.in. siewnik, brony, pługi, zgrabiarkę, kultywatory, sieczkarnia i lokomobilę)³¹. Na folwarku Ułaszkwocze zabrano deski i różne materiały budowlane, węgiel kamienny, oliwę i smary, a ponadto zniszczono lokomobilę³². Podobne zdarzenia miały miejsce także w innych folwarkach należących do klucza jagielnickiego³³. Warto zauważyć, że w niektórych wypadkach za rekwirowane towary i sprzęt płacono od ręki. Na przykład za materiały zabrane z folwarku Antonów żołnierze ukraińscy zapłacili 5000 karbowanów³⁴. Wartość strat spowodowanych przez wojska ukraińskie w dobrach jagielnickich w okresie od lipca do września 1920 r. oszacowano łącznie na 4 201 648 marek polskich³⁵.

W materiałach archiwalnych zachowały się dość ciekawe spisy szkód wyrządzonych przez wojska (w tym wypadku jedynie rosyjskie i ukraińskie) osobom

---

odpowiedniej ilości organów wykonawczych na miejsce, celem przeprowadzenia rewindykacji, przestali zboże oddawać.

²⁸ *Ibidem*, k. 196–196v.

²⁹ *Ibidem*, k. 203.

³⁰ *Ibidem*, k. 213.

³¹ *Ibidem*, k. 196v.

³² *Ibidem*, k. 204.

³³ *Ibidem*, k. 192, 200; spr. 1672, k. 1–2.

³⁴ *Ibidem*, spr. 1672, k. 3. Karbowaniec (również karbowanec) – jednostka pieniężna Ukraińskiej Republiki Ludowej (od 1917 r.).

³⁵ *Ibidem*, k. 3v.

prywatnym, przeważnie administratorom folwarków. Chciałbym dokładniej omówić niektóre z nich.

Bronisław Januszewski, administrator folwarku w Sosulówce, doświadczył krzywd wojennych trzykrotnie: 3 września 1915 r. i 26 lipca 1917 r. – od wojsk rosyjskich oraz 5–6 czerwca 1919 r. – od wojsk ukraińskich. Dnia 3 września 1915 r. wojska rosyjskie spaliły i obrabowały jego dom. W wykazie strat Januszewski ujął m.in.: stół okrągły polerowany, łóżko z drewna dębowego, otomankę krytą sukniem, biurko dębowe, kredens z drewna sosnowego, szafarnię na mąkę z desek jodłowych, szafy na rzeczy z drewna jasionowego, maszynę do szycia „Singer”, zegar ścienny z dzwonkiem wieżowym, zegar mały, budzik, duże lustro, karnisze do firanek, lampy (jedna wisząca, druga stołowa). Zniszczone zostały też ubrania (2 garnitury, futro męskie z lisów, płaszcz damski sukieny, płaszcz damski gumowy nieprzemakalny, 20 koszul męskich i 9 koszul damskich, 10 par kalesonów, dwie suknie, jedwabna bluzka, szal damski i inne), obuwie (8 par butów i 1 para kaloszy), naczynie stołowe (30 talerzy, 4 półmiski i 12 lampek). Żołnierze zrabowali również obrusy, poduszki, prześcieradła, sienniki do łóżek, kołdry, a także żywność (m.in. słoniny 10 kg, 5 kg smalcu, wieprza o wadze 130 kg, 80 kg mąki kukurydzianej). Skradziono również obraz Matki Boskiej Częstochowskiej w złożonych ramach oraz bibliotekę (o wartości 1000 k.).³⁶

Kolejny rabunek, dokonany przez Rosjan 26 lipca 1917 r., nie był już tak dotkliwy, zginęło bowiem małe prosię o wadze 20 kg oraz 3 gęsi³⁷. Z kolei 5 i 6 czerwca 1919 r. wojska ukraińskie zabrały z domu Bronisława Januszewskiego m.in. następujące rzeczy: futro podszyte sukniem, 3 marynarki sukienne, 4 pary spodni, dwa kapelusze, kaszkiet, 2 czapki z krymskich skór, sukienną kurtkę podbitą watą, futerko krótkie, 3 bluzki, 11 koszul, 11 par kalesonów, rękawice futrzane, 2 pary trzewików, 6 łyżek, 4 noże, 4 widelce, 4 małych łyżeczek, 2 baniaki i barylkę, 2 kołdry, poszewki, ręczniki, serwetki, obrusy, prześcieradła, koc, zegar szafkowy, scyzoryk, szczotki do obuwia i ubrań, nożyczki, scyzoryk, walizkę podróżną, złoty pierścionek, gotówkę (600 koron) oraz szereg różnych wiktuałów³⁸.

³⁶ *Ibidem*, spr. 1670, k. 32–32v.

³⁷ *Ibidem*, k. 32v.

³⁸ *Ibidem*, k. 30–31.

Tadeusz Garlicki, inspektor dóbr w Jagielnicy w czasie walk polsko-ukraińskich, stracił m.in.: klacz wierzchową angielską, wózek jasionowy na resorach, uprząż, 4 duże świnie, 11 prosiąt 3-miesięcznych, 40 kur, 10 kaczek, 2 gęsi, 50 kg soli, 50 kg cukru, 80 kg smalcu, kanapę, 2 skórzane fotele, stół mosiężny z przyborami do palenia, 3 perskie dywany, 3 kilimy, makaty huculską i perską, metalowe, drewniane, kamienne i porcelanowe wagi, naczynia kuchenne, wyposażenie kredensu, ubrania damskie (suknię wełnianą, 5 bluzek, czapkę futrzaną, 2 kapelusze, 7 par rękawiczek, 2 pary kamaszy, 2 szale kaszmirowe haftowane, wstążki, krawatki etc.) i męskie (3 garnitury, skórzaną kamizelkę podbitą futrem, 6 par rękawiczek, 15 krawatów), obuwiu (2 pary bucików damskich, 2 pary butów męskich), bieliznę damską (żony) i męską, bieliznę pościelową (48 prześcieradeł, 18 poszewek, 12 poszewek na jaśki), pościel (kołdry jedwabną i wełnianą, 2 jaśki, 4 kapy na łóżka, 2 przykrywki na poduszki), 4 lampy wiszące, 4 latarnie, 2 latarnie powozowe, 4 walizy podróżne, zastawę srebrną na 12 osób, 2 lustra, 1 rewolwer i 100 nabojów, a nawet rogi jelenia z czaszką, 3 pary rożków sarnich. Jako zniszczone oznaczono też 150 książek naukowych i beletrystycznych oraz 100 zeszytów nut fortepianowych. Suma strat oszacowana została na 191 280 koron³⁹.

Zarządca folwarku Muchawka, Alfred Borczowski wykaz szkód spowodowanych 9 czerwca 1919 r. przez wojska ukraińskie i mieszkańców Muchawki podsumował zdaniem: „Nadmieniam, że rodzina moja, składająca się z żony i trzech synów, została w jednej bieliźnie i ubraniu, a ja nawet i bez spodni, jak również i nakrycia głowy”⁴⁰.

Oprócz mebli, ubrań, obuwia, pościeli itp. zabrano 2000 karbowanów, dwa złote łańcuszki, damski złoty zegarek, srebrny zegarek „Omega”, złote pierścienie męskie oraz bibliotekę, w tym książki gospodarcze. Wśród zabranej żywności wymieniał pokrzywdzony 2 krowy, klacz rasową, lochę prośną, 40 sztuk drobiu. Alfred Borczowski w spiżarni nie doliczył się słoniny i smalcu (razem 60 kg), 3 cetnarów żyta, 2 cetnarów pszenicy, 2 cetnarów kukurydzy, a także różnych ilości mąki pszennej i żytniej, krup gryczanych i jęczmiennych oraz cukru⁴¹.

W sprawozdaniu z 16 sierpnia 1919 r. nieznanym z imienia Sokołowski z Jagielnicy wykazał, że w czasie dwóch przemarszów wojsk ukraińskich między

³⁹ *Ibidem*, k. 35–36v.

⁴⁰ *Ibidem*, k. 38.

⁴¹ *Ibidem*, k. 37–38.

7 czerwca a 15 lipca 1919 r. oprócz pościeli, bielizny, obuwia, ubrania, kosztowności, przyborów toaletowych itp. żołnierze całkowicie ogołocili spiżarnię. Skradziono bowiem m.in.: 1½ q mąki żytniej, po 1 q mąki pszennej i kukurydzianej, 45 kg krup gryczanych, po 40 kg krup jaglanych i kukurydzianych, 25 kg grochu, 50 kg fasoli, 70 kg cukru, 75 kg soli, 150 jaj, około 150 kg słoniny, około 40 kg smalcu, 1 kg herbaty, 2 kg kawy, 40 pudełek kawy „wojennej”, 7 dużych paczek zapalek, 3 kg świec, około 6 kg marmolady, 2 kg makaronu włoskiego, około 5 kg miodu, 1 kg ryżu, pieprz, wanilię, cynamon, ocet, krochmal, 10 kg mydła, 5 kg sody, po wielkiej beczcze kiszzonej kapusty i kiszonych ogórków, 48 q kartofli, tytoń, papierosy i cygara, a także 170 butelek wina białego, 20 wina czerwonego, 3 likieru, 2 koniaku, 2 wódki, 14 porzeczniku oraz 10 flaszek wody mineralnej. Sokołowski nie zapomniał też o gotówce (1600 koron) oraz bibliotece składającej się z 60 książeczek, atlasu i map, książek gospodarskich, kuchennych i rachunkowych, 3 książek z wypożyczalni oraz nut. Do poniesionych „szkód wojennych” wpisał nawet skradziony mu w podróży ze Lwowa złoty zegarek i takież łańcuszek oraz portfel z gotówką 900 koron⁴².

Jednym z istotnych problemów administracji dóbr w Jagielnicy było podjęcie działań w sprawie oszacowania strat wojennych oraz kosztów odbudowy majątku. Pod „odbudową” rozumieć należy państwową pomoc finansową i materialną mającą na celu wznowienie lub podniesienie stanu gospodarstwa. Pomoc dla rolnictwa i większej własności ziemskiej opierała się na kredytach obrotowych oraz pożyczkach Galicyjskiego Wojennego Zakładu Kredytowego (dalej: GWZK): na „odbudowę i uruchomienie gospodarstwa” i na zasiewy. Przy czym pod pojęciem „odbudowy i uruchomienia” rozumiano zarówno inwestycje rolne (zakup inwentarza żywego i tzw. martwego, zwierząt hodowlanych, rekultywacja gleby i łąk) i leśne, jak i odbudowę budynków folwarcznych i zakładów przemysłowych. Kredyty obrotowe mogły być przeznaczone na zakup nasion, narzędzi rolniczych, nawozów, krów, koni i wołów⁴³.

Według sprawozdania z 1918 r.⁴⁴ majątek jagielnicki był tak zniszczony, że o racjonalnym gospodarowaniu nie mogło być mowy. Poza tym bliskość frontu, a przez to ciągłe niebezpieczeństwo ponownej inwazji, nie pozwalała na wielkie nakłady. Najważniejszym celem było zagospodarowanie możliwie największego

⁴² *Ibidem*, k. 184–188.

⁴³ T. KARGOL, *op. cit.*, s. 9.

⁴⁴ CDIAUL, f. 181, op. 1, spr. 1670, k. 149–150.

obszaru i przygotowanie ziemi pod zasiewy wiosenne. Można to było osiągnąć poprzez: 1) obsianie pól we własnym zakresie, 2) poprzez wejście w spółkę z chłopami, 3) wydzierżawienie jak największej ilości pól wojsku. Ten ostatni punkt jest ciekawy, gdyż dowodzi, że oddziałów wojskowych nie uważano za „nieprzyjacielskie”. Sugerowano wejście z nimi w ściślejszy kontakt i wydzierżawienie pól na korzystnych warunkach. Proponowano również dzierżawę budynków na lecznice dla zwierząt, ale pod warunkiem ich naprawy. Z dołączonych do sprawozdania zestawień wynika, że jesienią 1918 r. 561 mórg pola obsiano żytem, 1002 morgi pszenicą. Na wiosnę planowano 382 morgi obsadzić ziemniakami, a 160 obsiać zbożem jarym.

Dla powiększenia przestrzeni pod uprawę zbóż jarych proponowano zakupić jeszcze jeden pług motorowy. Umożliwiłoby to uprawienie pługami motorowymi pól, które od trzech lat leżały odłogiem. W następnej kolejności pola te miałyby być obsiane koniczyną i trawą. W ten sposób uzyskano by paszę dla inwentarza i dość znaczny dochód ze sprzedaży nadwyżek. W następnych latach pola obsiane koniczyną nadawałyby się do dalszej uprawy.

Autor sprawozdania pisał:

Systematyczną odbudowę folwarków obecnie nie uważam za racjonalną, natomiast koniecznym jest na tych budynkach, przy których zostały mury, dać dachy, okna i drzwi, a to ze względu na konserwację murów oraz dla stworzenia mieszkań dla przyszłych administratorów poszczególnych folwarków. To samo odnosi się do budynku administracyjnego w samej Jagielnicy⁴⁵.

Myśląc o odbudowie folwarków, należało uwzględnić ich położenie. Chodziło tu o rozważenie możliwości połączenia dwóch lub trzech folwarków w jeden⁴⁶.

Według sprawozdania ze sposobu wykorzystania pożyczki wekslowej, od czasu inwazji rosyjskiej do 17 października 1918 r. na renowację budynków folwarcznych wykorzystano 921 085,92 koron, na odtworzenie inwentarza żywego – 189 038,94 koron, na zakup maszyn i urządzeń – 329 533,67 koron, co daje łączną kwotę 1 439 658,53 koron⁴⁷. Pieniądze te wydatkowano m.in. na zakup materiałów budowlanych, wykonanie robót murarskich, stolarskich, ciesielskich

---

⁴⁵ *Ibidem*, k. 150.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, k. 59.

oraz opłacenie majstrów, a także na zakup 381 koni, 17 krów, 5 sztuk trzody chlewnej, zakup lub naprawę maszyn i narzędzi rolniczych, sprzętów gospodarskich, wozów i wózków⁴⁸.

Od września 1917 do 31 lipca 1918 r. inwestycje dokonane w kluczu jagielnickim opiewały na kwotę 1 309 998,33 koron⁴⁹. W lutym 1918 r. GWZK przyznał zaliczkę wekslową na poczet pożyczki inwestycyjnej w kwocie 600 000 koron na odbudowę i uruchomienie majątku jagielnickiego (z terminem płatności na 6 miesięcy)⁵⁰. Do 5 maja 1918 r. z tej kwoty wykorzystano: na budynki 43 036,42 koron, na inwentarz żywy – 461 002,20 koron, na maszyny i urządzenia – 169 642,82 koron. Razem 673 681,44 koron⁵¹.

Preliminarz najniezbędniejszych wydatków na uruchomienie gospodarstwa w dobrach Jagielnica na rok 1918 podaje następujące dane: na budynki 561 176 koron, na zakupno koni, bydła i trzody – 400 000 koron, na zakup maszyn i wyposażenia – 256 900 koron. Razem 1 218 076 koron⁵². Konieczne było odbudowanie niektórych budynków mieszkalnych (w tym domów dla służby) i gospodarskich (stajni, kuźni, stelmacharni), zwłaszcza naprawa dachów, sufitów, okien, drzwi itp.⁵³ Do uruchomienia gospodarki niezbędne było kupno 160 koni⁵⁴. Przewidziano również kupno maszyn i narzędzi rolniczych oraz drobnych sprzętów gospodarskich⁵⁵. Dla przykładu, folwark Ułaskowce potrzebował 1 siewnika rządowego, 12 wozów, 8 pługów, 16 bron, 2 wały żelazne, drobnych narzędzi: łańcuchy, rydle, motyki, widły itp.⁵⁶ Później preliminarz zakupna inwentarza żywego dla dóbr Jagielnica uzupełniono o 346 sztuk koni, 188 sztuk wołów roboczych, 127 sztuk krów, 56 sztuk jałowników, dla folwarków opuszczonych przez dzierżawców – 236 sztuk koni i 351 sztuk bydła⁵⁷.

⁴⁸ *Ibidem*, k. 64–68, 70–71.

⁴⁹ *Ibidem*, k. 94. Zachowały się skrypty dłużne hr. Karola Lanckorońskiego od GWZK na pożyczki o różnych kwotach na uskutecznienie zasiewów jesiennych 1917 r. lub wiosennych w 1918 r. (*Ibidem*, k. 130–131, 134–172).

⁵⁰ *Ibidem*, k. 115–116.

⁵¹ *Ibidem*, k. 93.

⁵² *Ibidem*, k. 92, 96.

⁵³ *Ibidem*, k. 73–75.

⁵⁴ *Ibidem*, k. 76.

⁵⁵ *Ibidem*, k. 77–79.

⁵⁶ *Ibidem*, k. 78.

⁵⁷ *Ibidem*, k. 99–100.

Prócz preliminowanych wydatków inwestycyjnych konieczna była odbudowa dwóch gorzelni rolniczych (w tym zakup zupełnie nowego wyposażenia) oraz młyna walcowo-turbinowego. Ze względu jednak na pilniejsze potrzeby, wydatków na uruchomienie zakładów przemysłowych nie uwzględniono, zastrzegając jedynie wniesienie później podania o przyznanie dodatkowego kredytu na ten cel⁵⁸.

Ogólna kwota inwestycji poczynionych na odbudowę klucza jagielnickiego w okresie od 1 maja 1918 do 1 lipca 1920 r. wynosiła 2 674 107,91 marek polskich, w tym: na budynki – 572 628,12 marek polskich, na inwentarz żywy – 1 676 657,24 marek polskich, maszyny i urządzenia – 424 822,55 marek polskich⁵⁹.

Tabela 1

Wykaz inwestycji na dobra jagielnickie w latach 1918–1920

Okres	Wydatki (w markach polskich)			Kwota ogólna
	Budynki	Inwentarz żywy	Maszyny i urządzenia, wyposażenie	
1/5 – 30/7 1918	58 839,32	82 735,00	82 735,00	239 975,54
1/8 – 1/9 1918	69 341,18	109 417,00	29 732,11	208 490,29
1/9 – 1/12 1918	72 367,58	129 906,60	33 757,15	236 031,33
1/12 1918 – 1/3 1919	60 658,09	135 520,80	11 255,75	207 434,64
1/3 – 1/4 1919	30 848,35	177 477,94	12 052,45	220 378,74
1/4 – 30/6 1919	13 685,35	184 222,10	15 011,85	212 919,30
1/7 – 1/8 1919		200 471,00		200 471,00
1/9 – 1/11 1919	50 631,93	143 371,86	38 808,60	232 812,39

⁵⁸ *Ibidem*, k. 95–96. Dodać należy, że w czerwcu 1923 r. Polski Bank Odbudowy nie uwzględnił podania o kredyt na odbudowę i urządzenia młyna turbinowego w Ułaszkwicach o wysokości 74 480 000 marek polskich (*Ibidem*, k. 297).

⁵⁹ *Ibidem*, k. 241, 245, 249, 253, 257, 261, 263–268, 276, 280, 281, 283, 284, 288, 292.

Tabela 1 (cd.)

1/11 – 31/12 1919	45 608,61	129 293,77	47 965,82	222 868,20
1/1 – 1/3 1920	45 556,68	131 100,65	54 413,53	231 070,86
1/3 – 1/5 1920	45 509,80	98 272,87	43 164,52	186 947,19
1/5 – 1/7 1920	79 581,23	154 867,65	40 259,55	274 708,43
Razem	572 628,12	1 676 657,24	409 156,33	2 674 107,91

Źródło: jak w przypisie 59.

Wykazy powyższych inwestycji zostały sporządzone 1 marca 1921 r. i zatwierdzone przez starostę czortkowskiego dnia 3 marca 1921 r. Według tych dokumentów wydatki były następujące: A) budynki – materiały: drewno budulcowe, deski, kantówki, belki, rygle, łaty, krokwie, płatwie, wapno, cement, piasek, dachówka, płyty azbestowe, papa, blacha, gonty i słoma do krycia i reparacji dachów, cegła do nowej budowy i do napraw, szyby, kit, gwoździe różnego rodzaju, drut zwykły i kolczasty, wyroby żelazne, okucia, haki i klamry; koszty robocizny⁶⁰; B) inwentarz żywy – kupno 519 koni (węgierskich i rosyjskich), 11 źrebiąt (z matkami do chowu), 18 krów, 15 świń; koszty transportu, leczenia i utrzymania zwierząt⁶¹; C) maszyny, urządzenia i wyposażenie – naprawa maszyn i narzędzi łącznie z zakupem części zamiennych (młocarnie, pługi motorowe i inne); zakup nowych maszyn i sprzętów (siewniki, kultywatory, młynki, płużki do kartofli i dołowniki, brony, sieczkarnie, wały, wozy, sanie, uprząż, kosy, sierpy, motyki, siekiery, łopaty, widły, grabie itp.)⁶².

Podsumowując rozważania na temat konsekwencji wojny dla miasteczek Jagielnicy i Ułaskowce, stwierdzić należy, że skala zniszczeń była dość duża. Dotyczyło to wszystkich aspektów funkcjonowania gospodarki. Najbardziej ucierpiała infrastruktura, zarówno miejska, jak i folwarczna. Zniszczeniu zupełnie lub częściowemu uległy budynki mieszkalne, publiczne oraz gospodarcze.

Efektom działań wojennych było przerwanie racjonalnej gospodarki rolnej. Zniszczone zostały pola uprawne, zasiewy, zbiory, maszyny i narzędzia, inwentarz żywy. Pogorszyła się także jakość i urodzajność gleby. Pewne straty dotknęły też gospodarkę leśną.

⁶⁰ *Ibidem*, k. 242, 246, 250, 254, 258, 269, 273, 277, 285, 289, 293.

⁶¹ *Ibidem*, k. 243, 247, 251, 255, 259, 270, 272, 274, 278, 286, 290, 294.

⁶² *Ibidem*, k. 244, 248, 252, 256, 260, 271, 275, 279, 287, 291, 295.

Na terenach przyfrontowych normą było pobieranie świadczeń wojennych, czyli wykorzystywanie mienia prywatnego i publicznego dla celów wojskowych. Rekwizycjom czy też kontrybucjom bezprawnym najczęściej podlegały konie z zaprzęgami, żywność, zboże i furaż, drewno oraz narzędzia rolnicze. Normą były również przestępstwa dokonywane zarówno przez żołnierzy, jak i miejscową ludność, np. rabunek domów i majątków. Ciekawe w tym aspekcie są wykazy szkód wyrządzonych przez wojska osobom prywatnym.

Istotnym problemem administracji dóbr w Jagielnicy było podjęcie działań w sprawie oszacowania strat wojennych oraz otrzymania pożyczek lub dotacji na odbudowę majątku. Dzięki kredytom Galicyjskiego Wojennego Zakładu Kredytowego udało się pokryć najniezbędniejsze wydatki związane z renowacją budynków, kupnem koni i trzody oraz nowych maszyn czy narzędzi.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Centralny derżawnyj istorycznyj archiw Ukrainy u Lwowy

fond 181: „Lanckoroński, grafy”, opis 1, sprawy 1670, 1671, 1672.

Opracowania

Kargol T., *Odbudowa Galicji ze zniszczeń wojennych w latach 1914–1918*, Kraków 2012.

Klimecki M., *Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919*, Warszawa 2000.

Klimecki M., *Polsko-ukraińska wojna o wschodnią Galicję 1918–1919 r. Polskie spojrzenie*, [w:] *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, Вип. 18: *Західно-українська народна республіка: До 90-річчя утворення*, Львів 2009 (*Ukrayina: kul'turna spadshchyna, natsional'na svidomist', derzhavnist'*, Vyp. 18: *Zakhidno-ukrayins'ka narodna respublika: Do 90-richchya utvorennya*, L'viv 2009), s. 373–384.

Rubacha J., *Konflikt polsko-ukraiński o Galicję Wschodnią w latach 1918–1919*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2012, nr 3, s. 171–189.

Smoliński A., *Ukraińskie dążenia niepodległościowe z początku XX w. oraz wojna polsko-ukraińska z lat 1918–1919 w świetle historiografii polskiej*, [w:] *Историчний Архів Наукові Студії*, ред. Є.Г. Сінкевич, М.О. Багмет, А.І. Колісніченко, Випуск 18, Миколаїв 2017 (*Istorychnyy Arkhiv Naukovi Studiyi*, red. Ye.H. Sinkevych, M.O. Bahmet, A.I. Kolisnichenko, Vypusk 18, Mykolayiv 2017), s. 124–133.

Литвин М., *Українсько-польська війна 1918–1919*, Львів 1998 (Лытвун М., *Ukrayins'ko-pol's'ka viyna 1918–1919*, Lwiv 1998).

Volodymyr Dolinovskyi

EVERLASTING HELL... TOWNS IN THE PERIOD OF THREE WARS INCLUDING WWI (1914–1920) – RESEARCH PROVIDED ON THE EXAMPLE OF UŁASZKOWCE AND JAGIELNICA IN EASTERN GALICIA

Summary. This article presents the view of war devastation in two towns in the eastern part of Galicia Jagielnica and Ułaszkwce. As both these towns were located on the border, they appeared to be the epicenter of battles and war events which had lasted for 6 years during three wars WWI, Polish-Ukrainian and Polish-Bolshevik. The consequences of the wars were huge material damages to urban infrastructure such as residential, economic and technical. The houses, farm and industrial buildings, roads, bridges, etc. were ruined. The war stopped the development of rational agriculture. Farmlands, crops and harvests, agricultural farm buildings with livestock and real estates were destroyed. Cattle breeding suffered greatly during the war. Forests were also exposed to losses caused by battles. The result of the war activities on the frontier areas were requisitions for the army and crimes committed both by soldiers and the local people, e.g. theft of food, grain, tools, and robbing houses and real estates. An important issue was the investment made for the reconstruction of areas affected by military actions.

Keywords: Poland, Ukraine, I world war, war destruction, infrastructure, economic reconstruction

